

Міністерство освіти і науки України

Комітет з питань свободи слова Верховної Ради України

*Громадська Рада при виконавчому органі Київської міської ради
(Київській міській державній адміністрації)*

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Полтавський державний аграрний університет

*Національна спілка краєзнавців України
ГО «Інститут стратегічного проектування»*

**ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОПАГАНДИ
ТА КОНТРОПРОПАГАНДИ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ
до річниці повномасштабного вторгнення**

Збірник матеріалів

Круглого столу з міжнародною участю

**м. Київ
21 лютого 2023 р.**

УДК 323.2:341.411](477)

П 49

Оргкомітет конференції

Гапоненко В.А. – д.п.н., доцент, завідувач кафедри політичних технологій Юридичного інституту; Карпенко О.В., д.н. з держ.упр., професор, національної економіки та публічного управління; Погорелова І.С., к.іст.н, доцент; Ніколаєва Т.М., к.і.н., професор кафедри політичних технологій, директор Музею історії КНЕУ; Сизоненко Н., к. філол. Н., доцент, завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін (Полтавський державний аграрний університет).

*Рекомендовано до друку Навчально-методичною Радою
Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана,
Протокол № 9 від 30.03.2023*

***Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за науковий рівень публікацій, обґрунтованість висновків,
достовірність результатів, наявність плагіату несуть автори.***

Політичні технології пропаганди та контрпропаганди у російсько-
П 49 українській війні: Зб. матеріалів Круглого столу з міжнародною участю
[Електронний ресурс]. – К.: КНЕУ, 2023. – 149 с.
ISBN 978-966-926-434-3

Круглий стіл проводився кафедрою політичних технологій КНЕУ ім. В. Гетьмана. До збірника тез увійшли матеріали доповідей науковців, викладачів та здобувачів ЗВО, де були представлені актуальні проблеми інформаційної складової війни та політики в умовах глобальних загроз, обговорені питання протидії дезінформації, подолання стереотипів минулого, формування засад національної ідентичності та критичного мислення громадян в контексті повоєнної перебудови та реінтеграції.

Для науковців, політологів, викладачів, громадських діячів, здобувачів.

УДК 323.2:341.411](477)

*Розповсюдження та тиражування
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

ISBN 978-966-926-434-3

© КНЕУ, 2023

ЗМІСТ

Olchowski J. MITY O ROSYSJKIEJ DEZINFORMACJI.....	7
Бульбенюк С.С. THE POLICY OF HISTORICAL MEMORY AS A SOFT POWER OF THE STATE AND AN EFFECTIVE TOOL FOR COUNTERING ENEMY PROPOGANDA	10
Бажан О. Г. ВХОДЖЕННЯ КРИМУ ДО СКЛАДУ УРСР: ЕКОНОМІЧНІ ТА КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ	13
Бевз Т. А. «ВІЙНА ЗА ІДЕНТИЧНІСТЬ. СИЛА ОПІРНОСТІ КУЛЬТУРИ»	17
Задунайський В.В. КОЗАЦЬКИЙ ФАКТОР НА ІДЕОЛОГІЧНОМУ ФРОНТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	22
Зайцева З. І. ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ.....	25
Кармазіна М. С. «МИ»: АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПРЕЗИДЕНТА В. ЗЕЛЕНСЬКОГО В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ(24 лютого 2022 р. – початок 2023 р.)	29
Олексюк О. АНАЛІЗ НАРАТИВІВ У ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКАХ СУЧАСНИХ МЕДІА.....	34
Рашидов С.Ф. ОСНОВНІ НАРАТИВИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ В АРАБСЬКОМУ СВІТІ	38
Сизоненко Н. М. ЛІНГВАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ <i>РОСІЯНИ</i> ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022р. (НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»)	39
Шульга М.А. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПАТРІОТИЗМ: УКРАЇНСЬКІ КОНТЕКСТИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ	45

і нездатні проводити самостійну інформаційну політику, а журналісти та експерти повторюють наративи можновладців.

Російська пропаганда (як і раніше антизахідна пропаганда Радянського Союзу) в арабському світі ведеться десятиліттями. Росія до сих пір для багатьох арабів – це Радянський Союз.

Російські, а вслід за ними і арабські ЗМІ успішно грають на проблемах, пов'язаних з арабським світом (колоніальне минуле арабських країн, арабо-ізраїльські конфлікти, війни в Афганістані, Лівії, Іраку та Сирії) та впливають на масову свідомість.

Натомість український погляд практично не представлений в арабському світі. Виходячи з цього, необхідні додаткові зусилля державних інституцій, ЗМІ, громадських організацій, політиків та експертів.

Сизоненко Н. М.,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін,

Полтавський державний аграрний університет

**ЛІНГВАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ
РОСІЯНИ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022р.
(НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ
«УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»)**

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну – подія, яка, окрім політиків, представників державної влади та ЗМІ, звичайних громадян, викликає зацікавлення і в лінгвістів, оскільки в дискурсі фіксуються образи мовної свідомості, значущі для носіїв мови. Тому набувають актуальності дослідження, предметом вивчення яких є мовні засоби репрезентації найменування концепту ВІЙНА [4], особливості формування мовного образу

РОСІЇ як держави-агресорки в дискурсі ЗМІ періоду російсько-української війни [1], структура лексико-семантичної групи ВОЇНИ [3], структурно-семантична природа неолексем в мовотворчості українського народу періоду російсько-української війни 2022 р. [2] та ін.

Мета нашої розвідки – визначити лінгвальну репрезентацію лексико-семантичної групи (ЛСГ) РОСІЯНИ періоду російсько-української війни 2022 р. у ЗМІ. Матеріал дослідження – 46 статей рубрики «Політика» українського інтернет-видання «Український тиждень» [6].

У дослідженні О. Кирилюк з'ясовано, що лексико-семантичне поле ВІЙНА в дискурсі інформаційної війни періоду 2014 – липня 2022 рр. представлене мікрополями НАЗВА КОНФЛІКТУ, ВОРОГ, ЗАХИСНИК. Своєю чергою мікрополе ВОРОГ утворюють лексико-семантичні групи КРАЇНА-ВОРОГ, ВОРОЖІ ВІЙСЬКА, ВОРОЖЕ СУСПІЛЬСТВО, ВОРОЖІ ЗМІ [3], які варто доповнити ЛСГ РОСІЯНИ: «Після повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року політичний дискурс засвідчує розширення семантики концепту військового ворога з чіткою конкретизацією – росія та росіяни – як реальні вороги, що беруть участь у воєнних діях проти нашої країни» [1, с. 30].

Далі наводимо узагальнені результати лінгвальної репрезентації ЛСГ РОСІЯНИ в статтях рубрики «Політика» інтернет-видання «Український тиждень»:

росіяни – експресивно нейтральна лексема на позначення найменування народу, який становить основне населення російській федерації, представники цього народу; як семантичні еквіваленти до лексеми **росіяни** журналісти використовують **російський народ** і **російське суспільство** в значенні усіх жителів росії;

російські голови – метонімія, побудована на заміщенні назви когнітивного процесу вказівкою на частину тіла людини представника рф: «Гасло «На Берлін» глибоко сидить в **російських головах**» [6: <https://tyzhden.ua/ukraina-i-nato-v-odnomu-chovni/>];

громадяни РФ – словосполучення, ужите для актуалізації юридичного контексту повідомлення, чіткого окреслення суб'єктів воєнного конфлікту. Громадянин – «особа, що належить до постійного населення якої-небудь держави, користується її правами і виконує обов'язки, встановлені законами цієї держави» [5, с. 175], а отже, юридична відповідальність за вчинені росією злочини проти України покладається на кожного громадянина рф. В іншому контексті автор публікації конкретизує суб'єктів збройного конфлікту відносно держави – **громадяни держави-агресора;**

народи – експресивно нейтральна лексема на позначення багатонаціонального населення російської федерації;

імперський народ – словосполучення, яке відображає сутність політики росії, її форму державного правління, несумісну із правовим устроєм та громадянським суспільством;

москвичі, якути, карели, черкеси, чеченці – назви етнічних спільнот, які населяють рф і вирізняються з-поміж інших народів особливостями етнічного походження та ментальними ознаками. Серед найменувань народів як алогізм виокремлюється назва на позначення жителів населеного пункту – **москвичі**. У наведеному вище контексті цей алогізм не є порушенням логічних зв'язків з огляду на наслідки накладання на денотативне значення лексеми **москвичі** (жителі населеного пункту) конотативного (додаткового), зафіксованого в сучасному політичному та медійному дискурсах: москвичі як окрема привілейована каста, яка, подібно до етнічних спільнот, має ознаки інакшості на рівні походження, мови, культури, загалом менталітету;

сибіряки – лексема, що в лексикографічних джерелах вживається на позначення мешканців Сибіру або тих, хто звідти родом. Проте у сучасному політичному дискурсі (наведемо принаймні такий факт: ініціативні групи під час проведення «Форуму ПостРосії» заявили про відокремлення від рф 5 російських регіонів – Кенігсберга, Ингрії, Уралу, Сибіру та Кубані) лексема **сибіряки** набуває нових конотацій: мешканці Сибіру як територіально

відокремленого суб'єкта, суверенної держави. *«Плюс є ще питання не національного, а територіального самовизначення. <...> І я можу сказати, що земляцькі настрої у Сибіру дуже сильні. Вони не національні, але відчуття **сибіряків**, що їх перетворили на колонію, є дуже вираженим»* [б: <https://tyzhden.ua/illia-ponomarov-rosijska-federatsiia-prypnyyt-svoie-isnuvannia-iaak-derzhava/>];

болото, інертна маса – негативно забарвлені лексеми на позначення росіян, які не мають чіткої громадянської і політичної позиції: *«Але величезна кількість населення посередині – це **болото**. Хтось тяжіє до підтримки війни, хтось – навпаки, але вони навряд чи будуть боротись за свої погляди. Це **інертна маса**, котра ні за яких обставин у жодних революційних подіях участі не братиме»* [б: <https://tyzhden.ua/illia-ponomarov-rosijska-federatsiia-prypnyyt-svoie-isnuvannia-iaak-derzhava/>];

хороші росіяни, «хорошие русские», росіяни-жертви путінського режиму – ідеологеми – універсальні когнітивні одиниці, які характеризують політичну ситуацію як категорію динамічну. Наведені вище ідеологеми сформовані меседжами російської пропаганди про «ліберальну» частину росіян, які нібито не є ворогами для України і не можуть нічого змінити в росії. Проте згодом «пошук» українцями **хороших росіян** змінився на заперечення їхнього існування. *«Втім, дехто – зокрема, у наших політичних колах – ще мріє про те, як Україна надаватиме прихисток **росіянам-жертвам путінського режиму**»* [б: <https://tyzhden.ua/holi-koroli-rosijskoho-liberalizmu/>];

москалі – етнонім, зневажлива назва на позначення росіян-окупантів;

адепти «русского мира» – ідеологема, ґрунтована на сповідуванні російського патріотизму, просуванні російської державницької ідеології: *«Тут треба зауважити, що Арестовича не можна зарахувати до **адептів «русского мира»** у тому вигляді, у якому це явище наразі існує»* [б: <https://tyzhden.ua/iakuj-politychnyj-naratyv-prosuvaie-arestovych-i-chomu-tse-ne-varto-ihnoruvaty/>];

російська влада – експресивно нейтральне словосполучення на позначення осіб, які здійснюють управлінську діяльність у росії, уряд;

союз чекістів та олігархів – ідеологема на позначення відмітних особливостей функціонування російської влади і способах керування режиму путіна: «*А коли прийшов путін, це стала влада союзу чекістів та олігархів*» [6: <https://tyzhden.ua/illia-ponomarov-rosijska-federatsiia-prypunyt-svoie-isnuvannia-iak-derzhava/>];

російська еліта – словосполучення, денотативне значення якого формується навколо лексеми **еліта** – люди, «... що виділяються серед інших своїм суспільним становищем, розумом, здібностями і т. ін.» [5, с. 474]. Проте в політичному дискурсі словосполучення **російська еліта** набуло негативного відтінку: представники панівних класів росії, які виконують управлінські функції в різних сферах життя суспільства, із претензією на обраність, «елітаризм»;

російські олігархи = гаманці путінської мафії – словосполучення на позначення бізнесменів, які стрімко почали багатіти після розпаду СРСР і нині мають суттєвий вплив на політичну систему рф, зокрема й щодо питань зовнішньої політики. Наприклад: «*А чи є суб'єктом російські олігархи? Є уявлення, що це просто гаманці путінської мафії, які нічого не вирішують*» [6: <https://tyzhden.ua/illia-ponomarov-rosijska-federatsiia-prypunyt-svoie-isnuvannia-iak-derzhava/>].

Отже, образи мовної свідомості мають лінгвальну фіксацію в текстах ЗМІ. ЛСГ РОСІЯНИ утворюють експресивно нейтральні лексеми (*росіяни, народ, народи* (з подальшою конкретизацією їхніх назв), *російська влада, громадяни рф*), лексеми з негативною конотацією (*москалі, болото, інертна маса, російська еліта*), ідеологеми (*хороші росіяни, росіяни-жертви путінського режиму, адепти «русского мира», союз чекістів та олігархів*). В аналітичних матеріалах журналістів зафіксовано також лексеми, що набули додаткової конотації (*сибіряки, москвичі*).

Список використаної літератури

1. Булик-Верхола С. З. Мовний образ Росії як ворога (на матеріалі ЗМІ періоду російсько-української війни). *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 29–33. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/23/part_1/23-1_2022.pdf#page=29 (дата звернення: 11.02.2023).
2. Гриценко Світлана. Мовні інновації російсько-української війни 2022 р. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2022. № 2(32). С. 9–13. <https://philology-journal.com/index.php/journal/article/view/103/87> (дата звернення: 11.02.2023).
3. Кирилюк О. Л. Змістове наповнення лексико-семантичної групи «воїни» в дискурсі російсько-української війни. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. № 2. С. 23–32. URL: <http://www.vegsgoldenretrievers.com/index.php/humanities/article/view/347/331> (дата звернення: 11.02.2023).
4. Сизоненко Н. М. Вербальні репрезентанти концепту ВІЙНА (на матеріалі статей інтернет-видання «Українська правда»). *Соціально-гуманітарні проблеми XXI століття: актуальність, багатополарність, перспективи розвитку: матеріали I науково-практичної конференції (м. Полтава, 29 листопада 2022 року)*. Полтава : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» : Полтава, 2022. С. 184–190. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/13575> (дата звернення: 11.02.2023).
5. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 2. 550 с.
6. Український тиждень. URL: <https://tyzhden.ua/category/statti/polityka/> (дата звернення: 11.02.2023).